

prijs € 3,95 jaargang 22, nummer 1, maart 2018

Dries van den Berg

Stanislaus van Harderwijk

Rond De Essenburgh

Vittepraetje

Kwartaalblad van de Oudheidkundige Vereniging Herderewich

ISSN 1386-1481

inhoud

Van de redactie (Ed van der Heijden)	2
Kerken verdwijnen... (Matty Moggré)	3
Museumstukken gezocht	4
Vischpoort open	4
Prikbord	4
Gezondheidszorg op de Noord-Veluwe	5
Agenda	5
Historische wandeling	5
Dries van den Berg (Lex Schuijl)	6
Soldaat Leo Moens (Niek de Jong)	11
Stanislaus van Harderwijk (Ed van der Heijden)	12
De molens rondom de stad (Karel Uittien)	15
Wonen en werken rond	
Kasteel De Essenburgh (Reintje Poolen-Brouwer)	16
Van alles wat ver-EEUW-igd (74) (Gijsje Verwijs-ten Hove)	19
Visserijberichten 1895 (25) (Karel Uittien)	21
Nieuws van de bibliotheek	22
Erfgoed Gelderland	22

Van de redactie

Als ik dit schrijf is het buiten koud en het sneeuwt zelfs een beetje. Ik hoop dat, als u dit leest, het voorjaar zich weer aandient.

De redactie heeft een portefeuille aan artikelen, die zijn aangeboden om in het Vittepraetje op te nemen. Die portefeuille begint een beetje leeg te raken en daarom roep ik u op artikelen te schrijven. Een ideale lengte is ongeveer 2.500 woorden, maar een korter artikel kan natuurlijk ook.

De redactie heeft dan ook veel werk verricht om artikelen te schrijven.

Lex Schuijl heeft dat gedaan over de palingrokerij van Dries van den Berg: de geschiedenis van Dries zelf en van zijn bedrijf. Renate (en Karel) Uittien hebben een kwartierstaat over de voorouders van Dries samengesteld, waarin (vooral) veel Hierdenaren zijn opgenomen.

Zelf heb ik uit het archief van de parochie iets opmerkelijks opgediept: het verhaal over een monnik uit 's-Hertogenbosch in het begin van de vorige eeuw, die als Stanislaus van Harderwijk door het leven is gegaan.

Naar aanleiding van het artikel over de beken in Harderwijk in het vorige Vittepraetje heeft Karel Uittien een reactie geschreven over de molens die in dat artikel werden genoemd. Fijn dat er zulke reacties zijn. De inhoud van ons Vittepraetje wordt er alleen maar gevarieerder door.

Op de valreep kregen wij nog een artikel van Reintje Poolen-Brouwer over mensen die op de Essenburgh hebben gewerkt en markante boerderijen en huizen rondom het kasteel.

De voorzitter, Matty Moggré, doet in haar voorwoord een beroep op ons om mee te helpen de Grote Kerk te behoeden voor verder verval en de Vischpoort meer te openen voor toeristen. Lees haar oproep.

Op het Prikbord ziet u weer andere wetenswaardigheden.

In de Agenda ziet u de activiteiten die onze vereniging organiseert, soms in samenwerking met andere organisaties.

Ook de actuele zaken uit het Harderwijk van 100 jaar geleden krijgen de aandacht. Aflevering 74, die in het vorige nummer wegens ruimtegebrek moest vervallen, is nu (ongewijzigd) geplaatst. Ook is een aflevering van de Visserijberichten opgenomen. De redactie wenst u veel leesplezier. Wij horen graag uw reactie en zien uit naar artikelen.

Ed van der Heijden

BESTUUR
Voorzitter
Matty Moggré
voorzitter@herderewich.nl
tel: 0341-417460
Secretaris
John Wetzels
secretaris@herderewich.nl
Penningmeester
Karel Kok
penningmeester@herderewich.nl
Leden:
Leen Karssen
bibliotheek@herderewich.nl
Martijn Pijnenburg

REDACTIE
Hoofdredacteur
Ed van der Heijden
Eindredacteur
Gijsje Verwijs-ten Hove
Redacteur
Lex Schuijl
Adviserend lid
Martijn Pijnenburg

VERSPREIDINGSTEAM:
Wim Buitenhuis
jowi34@solcon.nl
tel: 0341-412735
Ben Companjen
Karel Chr. Uittien

LEDENADMINISTRATIE
Karel Kok
penningmeester@herderewich.nl
tel: 06-19957923

WERKGROEPEN:
Archeologie:
Jeroen Dielemans
archeologie@herderewich.nl
Commissie Naamgeving:
Niek de Jong
Monumentencommissie:
Piet Stellingwerf
Genealogie:
Renate Uittien-Jacobs
genealogie@herderewich.nl
Kroniek van Harderwijk:
Wietse Hummel
Hierden:
Evert Jacobs
hierden@herderewich.nl
Ornamenten Kunstwacht:
Karel Chr. Uittien
Coördinator vrijwilligers Vischpoort:
vacant
Webmaster:
Otto Büttner
webmaster@herderewich.nl

BEZOEKADRES:
Vischpoort, ingang Schapenhoek 9,
Harderwijk
Huismeester Vischpoort:
Karel Kok
huismeester@herderewich.nl
tel: 06-19957923
Wim Petersen
Leden en niet-leden kunnen de Vischpoort huren voor het vieren van een feestje o.i.d. Informatie bij de huismeester.

CONTACT
www.herderewich.nl
Postbus 210
3840 AE Harderwijk
IBAN: NL93 INGB 0003 0361 92

VITTEPRAETJE
Kwartaalblad van de
Oudheidkundige Vereniging
HERDEREWICH
redactie@herderewich.nl

Sluiting aanleveren kopij voor het volgende Vittepraetje is 27 april 2018

OPMAAK, DRUK
gewoonton
www.gewoonton.nl

Afbeelding op voorblad:
Het roken van paling *(Een wagen vol verhalen, Dries van den Berg)*

Vittepraetje maart 2018

Kerken verdwijnen...

Bij dit Vittepraetje vindt u de meest recente uitgave van de Stichting Oude Gelderse Kerken. Het bestuur kreeg dit voor een klein prijsje aangeboden voor onze leden. In dit blad staat namelijk een artikel, geschreven door Dr. K. Emmens, over een verdwenen kerk uit Harderwijk. We bieden u dit blad graag aan. De Stichting zet zich actief in voor het behoud van monumentale kerken in Gelderland. Zie www.oudegeldersekerken.nl. De Harderwijkse Annelies van der Kolk is voorzitter van deze stichting.

De ene na de andere kerk wordt afgebroken, ook in Harderwijk. De Nieuwe Kerk aan de Stationslaan gaat plaatsmaken voor woningen. Een mooi, typisch jaren 50 gebouw, wij zien er nu de historische waar- de misschien nog niet zo van in en breken het af. Ook de Stadsden- nenkerk, met zijn bijzondere toren, verdwijnt. En de Veldkampkerk. De Stichting Vrienden van de Grote Kerk luidt de noodklok. Samen met de kerkrentmeesters van de Hervormde Gemeente starten zij een actie om het prachtige, unieke schilderwerk te restaureren en zo te behouden. Anders verdwijnt ook dat. En dat mag toch echt niet. Het bestuur van Herderewich wil deze actie steunen, waar zij kan.

Algemene Ledenvergadering

Als het goed is, komt ook de uitnodiging voor de Algemene Leden- vergadering op 11 april mee met het blad. Dank aan onze versprei- ders, die deze keer heel wat te verspreiden hebben. Geweldig dat zij dit vier keer per jaar willen doen! Het is een enorme kostenbesparing. De ledenvergadering vindt dit jaar plaats in het Huis van de Stad. We mogen er vergaderen als partner van het Historisch Kenniscentrum, dat in het Stadhuis een plaats heeft gekregen. Na onze huishoudelij- ke vergadering kunt u er een kijkje nemen. Het Streekarchivariaat zal dan hopelijk ook weer in functie zijn. U kunt er in ieder geval wel iets van zien. In de centrale hal zijn in maart en april de archeologische voorwerpen tentoongesteld, die gevonden zijn bij de opgravingen ten tijde van de boulevardwerkzaamheden. En we gaan er van uit dat de digitale tafel dan in de hal staat, een zogenaamde 'touchtable', met veel historisch materiaal van Harderwijk e.o.

Vischpoort open

Wij zijn ontzettend blij met het aanbod van Joke en Harry Huijgen om dit jaar de roosters te maken voor de open dagen. Het bestuur wil de Vischpoort graag meer openen voor Harderwijkers en toeristen. We denken dat we op veel belangstelling kunnen rekenen, nu de boule- vard er zo mooi bijligt. Maar dan zijn er wel gidsen nodig, mensen die als gastvrouw/gastheer willen optreden. Wie helpt?

Kortom, Herderewich staat weer bol van activiteiten! Lees er ook over in dit magazine en volg ons op www.herderewich.nl of op de face- bookpagina van Herderewich.

Wij hopen u te ontmoeten op 11 april!

Matty Moggré, voorzitter

prikbord

Vischpoortgidsen gezocht

Wie meldt zich om enkele middagen te gidsen in de Vischpoort? Aanmelden bij Harry en Joke Huijgen, e-mail: vischpoortgidsen@outlook.com of per telefoon: 432 789 en mobiel : 06 - 3071 5757. Op vrijdag 23 maart is er een algemene informatiemiddag in de Vischpoort, om 16.00 u. Misschien kent u iemand, die het leuk vindt. Help ons gidsen te vinden!!

De Grote Kerk

Help dit monumentale gebouw voor de stad te behouden. Steun de Stichting Vrienden van de Grote Kerk en word donateur. Stuur een mailtje naar vriendengrotekerk@gmail.com of bel Mw. A. Foppen, Drielandendreef 212, 3845 CG Harderwijk, tel. 06 3083 9271. Bezoek de site: www.vriendengrotekerk.simpson.nl

Boekenverkoop tijdens de ALV

Herderewich en het Stadsmuseum hebben de boeken samen ondergebracht in het Historisch Kenniscentrum naast het Streekarchief. Tijdens de ALV kunt u deze bibliotheek bekijken. Er is een aantal boeken te koop, die Herderewich onlangs gekregen heeft. Het zijn boeken die al in de boekenkast staan. De schenkers zijn akkoord met de verkoop. Veel boeken gaan over de geschiedenis van Harderwijk.

Bekijk de vondsten in de hal van het Stadhuis

Een aantal archeologische vondsten bij de Vischpoort is in maart en april te bekijken in de hal van het Stadhuis. Ze worden tentoongesteld in de ronde vitrines die in de hal staan.

Harderwijk: museumstad

Er staan heel wat plannen op stapel: er komt een Marius van Dokkumuseum (november?), een bakkerijmuseum, een palingmuseum (zomer?), een Sinterklaasmuseum (pop-up). Er valt dan heel wat te genieten.

Gezocht

Rachel Halverstad is op zoek naar foto's van de Hortus. Is er iemand onder u die haar verder kan helpen? rachel.halverstad@kpnmail.nl

Museumstukken gezocht

Als alles loopt, zoals gepland, dan kan de komende zomer het Palingmuseum worden geopend.

Voor de entree komt een heuse Zuiderzeeschokker te liggen, die momenteel wordt opgeknapt door de leerlingen van Mijnschool te Harderwijk.

We willen het hele palingproces van toen en nu in beeld brengen voor de bezoekers. Er zijn al veel leuke museumstukken, maar wij zijn nog op zoek naar een aantal mooie aanvullingen om te presenteren. Daarom willen we hierbij een oproep doen aan een ieder, om museumwaardige stukken in bruikleen te geven voor onze expositie.

Denk hierbij aan alle mogelijke 'paling-gerelateerde' materialen vanaf de Zuiderzeetijd tot nu. Het kunnen foto's of schilderijen zijn; maar ook zaken die te maken hebben met palingvisserij, palingroken, palingconsumptie, het vissersleven, scheepsmodellen, enz.

Het museum wordt gratis toegankelijk en zal het gehele jaar geopend zijn. Hoe bijzonder zou het zijn als alle bezoekers uw museumstuk kunnen bewonderen!

Mocht u iets bijzonders hebben? Stuur dan een mailtje naar paling@driesvandenbergh.nl

De Vischpoort is open

Open vanaf 23 mei tot en met 15 september 2018, elke woensdag en vrijdag van 13.30 u tot 16.30 u

Bijzondere openingsdagen, soms met aangepaste tijden, zijn:

2 april	2 ^e Paasdag, 13.30 u - 16.30 u
27 april	Koningsdag, zie activiteitenpagina
10 mei	Hemelvaartsdag, 13.30 u - 16.30 u
21 mei	2 ^e Pinksterdag, 13.30 u - 16.30 u
9 juni	Aaltjesdag, 13.30 u - 16.30 u

Gezondheidszorg op de Noord-Veluwe

Herderewich organiseert in samenwerking met de Gelderse Academie 4 lezingen rondom het thema Gezondheidszorg op de Noord-Veluwe. De wortels van ons huidige zorgstelsel liggen in het verleden.

Dinsdag 20 maart 2018 houdt drs. Mark Visser de vierde lezing in deze reeks over 'Zorg in de toekomst, tot 2050'. Drs. Visser is lector aan Nyenrode Business Universiteit en oprichter/eigenaar van DeFez (De Financieel Economische Zaak).

Historische wandeling

Onder leiding van Steven van Loo op vrijdagmiddag 25 mei 2018 langs Heerenhuus en Poortgebouw.

agenda

Dinsdag 20 maart 2018

Lezing 'Zorg in de toekomst tot 2050', door drs. Mark Visser. In samenwerking met de Gelderse Academie. Catharinakapel 20.15 - 21.30 uur.*

Vrijdag 23 maart 2018

Vischpoort: Informatie voor Vischpoortgidsen over het gidswerk in de Vischpoort en kennis maken met elkaar en met Joke en Harry Huijgen. Aanvang 16.00 uur.

Woensdag 11 april 2018

Algemene Ledenvergadering. De uitnodiging is bijgevoegd. We houden deze vergadering in het Huis van de Stad, onder de vlag van het Historisch Kenniscentrum Harderwijk. We laten de leden graag kennismaken met dit centrum en het vernieuwde Streekarchief. In de hal van het Stadhuis zijn de vondsten bij de Vischpoort geëxposeerd.

Dinsdag 24 april 2018

Lezing 'Eibert den Herder', door Emiel Hakkenes, schrijver van het boek Polderkoorts. De Kiekmore, aanvang 20.00 uur, zaal open 19.30 uur.

Vrijdag 27 april 2018

Koningsdag: Vischpoort open.

Vrijdag 4 mei en zaterdag 5 mei 2018

Herdenken en vieren: jaarthema '2018 Het jaar van Verzet'.

Vrijdagmiddag 25 mei 2018

Onder leiding van Steven van Loo maken we een historische wandeling over het terrein van 's Heeren Loo. We wandelen langs Het Heerenhuus, de vaak verbouwde villa, waar in 1890 Fokko Kortlang zijn intrek nam. Ook het Poortgebouw heeft een lange geschiedenis. Wandelend over het terrein zien we oudbouw en nieuwbouw en krijgen we een beetje een beeld van 125 jaar zorg voor de 'achterlijke kinderen', zoals men dat begin vorige eeuw noemde. Deelname € 2,50, aanmelden verplicht bij secretaris@herderewich.nl; maximaal 20 deelnemers.

Juni en juli 2018

Festival Gelderland - Grensland en 100 jaar Zuiderzeewet. Er worden meerdere activiteiten georganiseerd. Zie toelichting op pagina 22.

Zaterdag 7 juli 2018

Hierden: Boerenmarkt, vanaf 10.00 - 16.00 uur.

Zaterdag 8 en zondag 9 september 2018

Open Monumentendag, thema 'In Europa'.

*Toegang gratis, aanmelden niet verplicht, maar wel aan te raden: info@catharinakapel.nl

Willem de Gladdekker had in die jaren zijn rokerijtje verkocht aan Bart Kraaijenhof. Diens zoon Gerrit Kraaijenhof (inmiddels overleden), een bekende Harderwijker vishandelaar, was de overbuurman van Dries in het Nachthok. Van hem nam Dries het oude rokerijtje in de toenmalige Kromme Oosterwijck over. Gerrit zag snel dat zijn jonge buurjongen interesse had. Zodoende was hij bereid zijn rokerijtje aan Dries te verkopen. Zo begon Dries in 1978 als zelfstandig ondernemer.

STANDWERKER

In 1979-1980 maakte Dries al snel furore als standwerker, door in klederdrachtkostuum zijn gerookte paling met de nodige emotie aan de man te brengen. Hij deed dit in Urker klederdracht omdat de meeste standwerkers destijds uit Monnikendam en Volendam kwamen. Binnen een jaar had hij zich bewezen en behaalde in Nijmegen, Epe, Venlo, Apeldoorn en Den Haag, de nodige prijzen. In 1979 mocht Dries zich als 'palingboer', kampioen-standwerker van Gelderland noemen. De jury besloot dat Dries van den Berg uit Harderwijk het welsprekendst was, de meeste overtuigingskracht had en de grootste verkoopstechnieken wist te brengen. Daarmee kwam hij in aanmerking voor het 'Nederlands kampioenschap van de Bond van Nederlandse Standwerkers', en ontving uit handen van burgemeester J.H. Bergh van Epe de beker. Een hele prestatie voor een ex-onderwijzer die, in plaats van voor de klas te staan, liever op de markt zijn palingen verkocht.

NIEUWE ZAAK AAN DE HAVENDIJK

Zijn rokerijtje aan de Kromme Oosterwijck was echter gauw te klein en er was ook gedoe over mensen die overlast kregen van de geur en de rook.

Opening van de rokerij met wethouder Mulder

Er was een schoorsteen met bovenop een platte afbakening geplaatst om de regen buiten te houden. De rook die de lucht in moest gaan werd echter aan de zijkant weggeblazen. In het industriegebied Havendijk aan de Burgermeester de Meesterstraat, vooralsnog de huidige locatie, kwam destijds de mogelijkheid om een hal te huren. Het opslag-overslagbedrijf, waar eerder stro werd opgeslagen, stond leeg. Dries kreeg als 24-jarige jonge ondernemer de gelegenheid deze hal te huren en greep die kans aan. Samen met Andries Jansen (bijnaam Andries van Aalt van Teddy), een telg uit een oud vissersgeslacht, installeerde hij in de hal een rokerij. Samen gingen ze verder en door connecties en relaties vond Dries snel zijn weg in de wereld van de gerookte paling.

DUITSLAND

De zaken gingen voortvarend en omdat Dries het Duits redelijk machtig was, besloot hij om zijn gerookte paling en vis ook in Duitsland aan de man te brengen. Samen met zijn neef en twee compagnons uit Monnikendam begon hij een aantal winkels in Gelsenkirchen, in het Duitse Ruhrgebied. Het leverde hen geen grote sommen geld op, maar zij wisten door het koersverschil tussen de Mark en de gulden wat winst te maken. Dit ging door tot en met de invoering van de euro. Hun winstje verdween en zij stopten met die handel.

EERSTE AALTJESDAG

(Oom) Johan Kok (1944-2000) en Dries van den Berg organiseerden de eerste Aaltjesdag in juni 1983. De boulevard was versierd met fuiken en netten. De feestelijkheden werden officieel geopend door staatssecretaris van Economische Zaken, Piet van Zeil. Samen met oud-burgemeester J.E. van Boeijen werd de gemeentevlag gehesen. Dries maakte van Aaltjesdag met zijn paling een echte 'Oaltjesdag'. Voor de ogen van het flanerende publiek werd de paling aan ijzeren pennen geregen en vervolgens in de 'rookpot' opgehangen. Wanneer even later de deur van de 'kachel' weer werd geopend, lachte de goudkleurige lekkernij de omstanders toe. Net als zijn vader staat zoon Peter achter diens opvatting dat paling synoniem staat voor Harderwijk, en deze unieke combinatie mag niet uit elkaar worden getrokken. Reden om afgelopen vijftien jaar het gevecht met de gemeente en beleidsbeslissers van het Waterfront aan te gaan, om onder geen voorwaarde met een zak geld als tegemoetkoming, hun bedrijf te beëindigen.

Dries met Johan Kok

NATUURBESCHERMERS.

Dries bestrijdt ten zeerste het ingenomen standpunt van natuurbeschermers over de visserijstand. Volgens hem hebben niet de vissers de teruggang van de palingstand en de overige visserij bewerkstelligd. Hij acht de oorzaak met name door ingrijpen van de mens, n.l. de bemoeienis met de waterkwaliteit en de komst van waterkrachtcentrales en waterwerken die gebouwd zijn om Europa te beschermen tegen het oprukkende water. Deze waterwerken belemmerden de afgelopen veertig jaar de trek van de paling. Volgens hem is het dus niet correct dat men de schuld in de schoenen schuift van de vissers. Omdat de paling het land niet in of uit kan, dient de natuur een handje te worden geholpen. Vanaf de voltooiing van de Deltawerken is door de OVW (Onderlinge Verbetering Binnenvisserij) glasaal uitgezet om de palingstand te herstellen, maar door geldgebrek weer stopgezet. Tegenwoordig ontfermt Stichting DUPAN (Duurzame Palingsector Nederland), een door vijftien rokers en handelaren opgerichte club, die bereid is de palinguitzet ten behoeve van de palingvissers te financieren, zich over de palingstand.

FATALE BRAND 1999

Op 17 september 1999 legde een fatale brand het complete bedrijf van Dries in de as. Door een onnauwkeurigheid van de verzekeringstussenpersoon bleek het bedrijf onverzekerd te zijn. Toch werd besloten compleet nieuw

Foto rechts: Palingrokerij vóór de brand van 1999

te bouwen in een vernieuwde vorm. Tijdens het maken van het plan daarvoor hield men al rekening met het feit, dat het met de palingstand minder zou worden. Daarom werd gekozen voor een viswinkel met een compleet assortiment. Op 20 mei 2000 werd de nieuwe palingrokerij en vishandel van Dries van den Berg aan de Burgermeester de Meesterstraat geopend.

WATERFRONT

De grote ontwikkelingen in het Plan Waterfront zorgden er voor dat het bedrijf moest wijken voor woningbouw. Na jarenlange onzekerheid over de huidige en een eventuele nieuwe locatie, werd er besloten dat de vishandel nog een aantal jaren op de huidige locatie kon blijven. Inmiddels is op de nieuwe locatie aan de Step-hensonstraat met nieuwbouw gestart en vader en zoon Van den Berg openen in de loop van dit jaar hun nieuwe zaak, in een authentieke oude Zuiderzeestijl, én een museum, waarin de rijke visserijhistorie vanaf 1932 tot heden wordt vormgegeven, waarbij tevens het 40-jarig bestaan gevierd wordt.

KORTSLUITING 2017

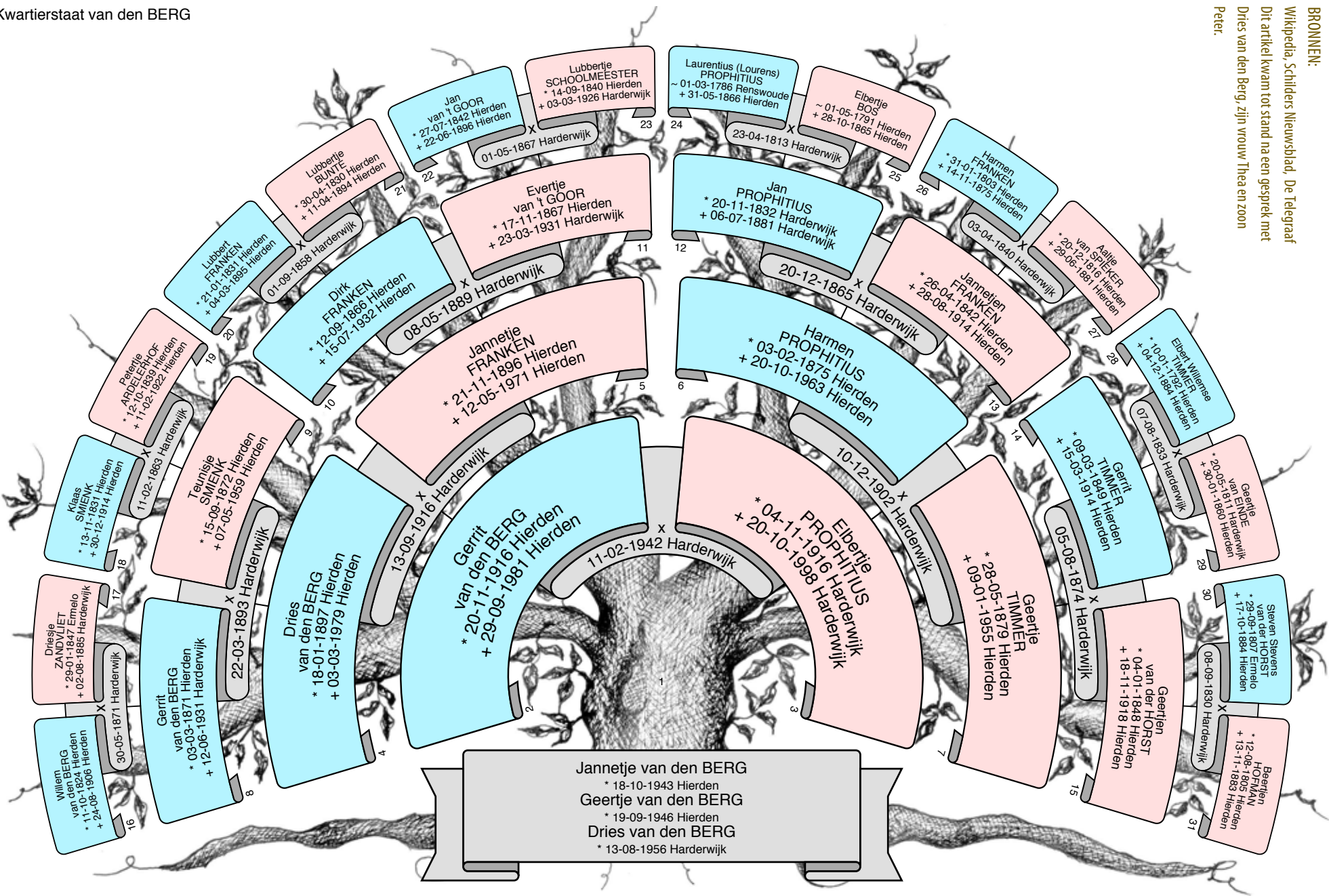
In september 2017 ontstond, door kortsluiting, een brand in hun palingrokerij en vishandel. Gelukkig werd een grotere ellende voorkomen omdat, door de warmteontwikkeling in de rokerijruimte, er een waterleiding sprong die de brand bluste. Aanvankelijk dachten zij dat de schade beperkt was, maar toch bleek die enorm te zijn. De verzekeringsmaatschappij adviseerde om dicht te blijven tot het opleveren van de nieuwbouw, maar ondernemer Van den Berg had slechts één gedachte: zo snel mogelijk weer opengaan. Dries en zijn zoon Peter hebben hun bedrijf, na de brand, weer opgestart en zien uit naar de verhuizing naar hun nieuwe onderkomen.

BRONNEN:

Wikipedia, Schilders Nieuwsblad, De Telegraaf
Dit artikel kwam tot stand na een gesprek met
Dries van den Berg, zijn vrouw Thea en zoon
Peter.

Kwartierstaat van den BERG

Soldaat Leo Moens

Leo Moens werd geboren op 26 oktober 1886 te Oost-Eeclo, een dorp in de Belgische provincie Oost-Vlaanderen. Zijn ouders waren Petrus Moens en Pauline van Hecke. Vader Petrus was werkmans van beroep en moeder Pauline herbergierster.

Leo werd landbouwer. Hij was getrouwd met Augusta Neyt. Het echtpaar woonde eveneens in Oost-Eeclo. Leo was bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog soldaat bij het 108 bataljon artillerie te paard. Hij is waarschijnlijk alleen naar Nederland gevlucht. De naam van zijn vrouw en die van eventuele kinderen komen niet voor in de bevolkingsregistratie van de Belgen in Harderwijk.

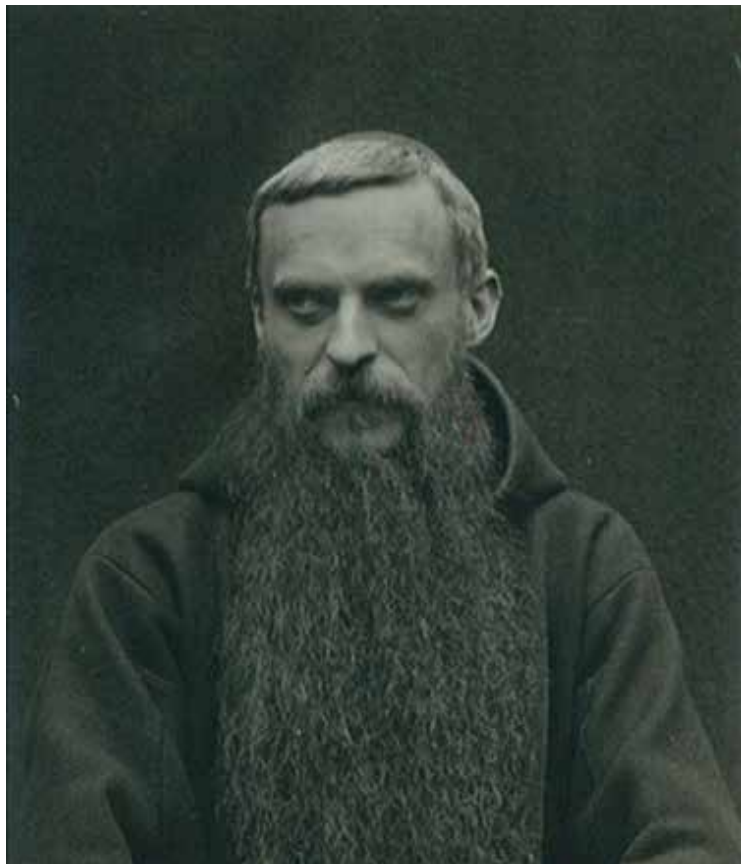
Leo overleed op 28 mei 1916 in het Militair Hospitaal aan de Kaatsbaan te Harderwijk. Zijn stoffelijk overschot werd begraven op het Belgisch Militair Ereveld 1914-1918 op de algemene begraafplaats 'Oostergaarde' te Harderwijk.

Grafsteen van Léon Moens op het ereveld in Harderwijk

De tuin van het Militair Hospitaal aan de Kaatsbaan

Stanislaus van Harderwijk

Begin vorige eeuw woonde in 's-Hertogenbosch een kapucijner monnik (zie kader) die genoemd werd: Stanislaus van Harderwijk. Deze Stanislaus werd in Harderwijk geboren als Henri Geertrudis Johannes Marie Luppès.

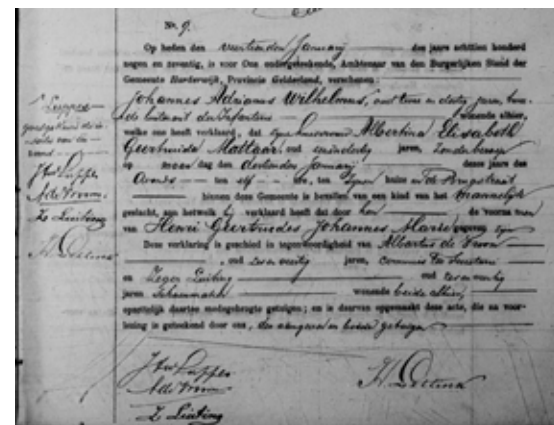
Kapucijnen

De Kapucijnen zijn een kloosterorde die is voortgekomen uit een hervormingsbeweging, die wilde terugkeren naar de oorspronkelijke eenvoud van de Franciscanen. De orde is gesticht in 1528. Zij mochten de strenge regel van Franciscus volgen, de baard dragen en de puntige kap aan hun habijt, de 'cappuccio', waaraan hun naam is ontleend. Volgens sommigen zou Franciscus zich zelf ook zo hebben gekleed. Op die manier willen de Kapucijnen laten zien, dat zij Franciscus zo letterlijk mogelijk navolgen.

Het werk in de wereld om hen heen, zoals bijvoorbeeld steun voor arbeiders en voor marginalen als woonwagenbewoners, bleef voor de Kapucijnen de voorrang houden. Dit in tegenstelling tot de Franciscanen, die meer gericht waren op studie, docenten binnen een geprivilegieerde kaste, en het Rooms-Katholieke organisatiewezen.

In 1928 telt de Nederlandse provincie van de orde 480 paters, broeders, studenten, novicen en postulanten. Stanislaus is dan provinciaal overste, de hoogst gekozen Kapucijn in Nederland.

Henri Geertrudis Johannes Marie Luppès wordt op 13 januari 1879 geboren in een huis aan de Brugstraat. Zijn ouders zijn Johannes Adrianus Wilhelmus Luppès, geboren op 19 september 1846 in 's-Gravenhage, en Albertina Elisabeth Geertuida Mattaar, geboren op 1 juli 1847 in Leiden. [afbeelding geboorteregister] Een dag later, 14 januari 1879, wordt Henri gedoopt in de St. Martinuskerk aan de Grote Poortstraat door pastoor Andrea Hens. Zijn peter en meter (doopouders) zijn Lambertus Joannes Nicolaas Luppès en Elisabeth Geertuida Kleij.

Henri Luppès komt uit een goede Rooms-Katholieke familie. Zijn neven frater Mattheus (o.f.m. Conv.) en Albertus (Missionaris van Mill Hill) waren eveneens geestelijke. De vader van Henri, Johannes Luppès, is ten tijde van de geboorte van zijn zoon 2e luitenant van de Infanterie en werkzaam bij het Koloniaal Werfdepot. Johannes Luppès komt, samen met zijn vrouw Albertina, op 3 september 1878 in Harderwijk wonen. Op 28 september 1879, een half jaar na de geboorte van Henri, vertrekt het gezin al weer uit Harderwijk en gaat naar Breda. Henri Luppès (Stanislaus) heeft dus maar een half jaar in Harderwijk gewoond.

OPLEIDING

Op 27 februari 1890 vertrekt Henri, op 11-jarige leeftijd, vanuit zijn ouderlijk huis in Breda naar het klooster van de Kapucijnen in Langeweg, een dorp dat destijds Slikgat heet en onderdeel uitmaakt van de gemeente Moerdijk. Hij zit daar intern op het kleinseminarie (middelbare school voor aanstaande priesters). Die opleiding volgt hij van 1890-1894.

In september 1894 vertrekt Henri naar het Kapucijnenklooster in Babberich voor de opleiding tot priester (grootseminarie). Hij doet intrede in de orde als novice op 3 oktober. Dit betekent dat hij de kleding van de Kapucijnen gaat dragen. Om de afstand van de wereld te accentueren wordt dan de voornaam van een kloosterling veranderd in die van een heilige. Bij de Kapucijnen wordt ook de familienaam veranderd door de naam van de plaats van herkomst. Henri Luppès wordt nu Stanislaus van Harderwijk (Stanislaus is een Poolse heilige, die patroon is van de jeugd). Zo blijft hij voor de rest van zijn leven heten.

Een jaar later, 4 oktober 1895, doet hij zijn eerste professie en legt geloftes af over armoede, gehoorzaamheid en celibaat. Hij wijdt zich vervolgens aan de studie filosofie. Op 4 oktober 1898 doet Stanislaus zijn eeuwige professie, waarbij de geloftes voor het leven worden gedaan. De kloosterling verbindt zich aan de kloostergemeenschap en omgekeerd accepteert de gemeenschap de verantwoordelijkheid en de zorg voor dit lid.

Vervolgens begint hij met de studie theologie. Tijdens die studie wordt hij, met dispensatie, omdat hij eigenlijk te jong is, op 21 december 1901 priester gewijd. Deze wijding vindt plaats in de kapel van de (thans voormalige) Kweekschool voor R.K. Onderwijzers aan de St. Josephstraat te 's-Hertogenbosch door de bisschop van Den Bosch, mgr. W. van de Ven. Hij was niet de enige. Hij was samen met tien andere Kapucijnen en een Trappist. Nog eens vijftien mannen werden die dag tot diaken (een wijding, die nodig is om tot priester te worden gewijd) gewijd en vijftien tot subdiaken.

DOCENT

Na het beëindigen van zijn studie krijgt hij in oktober 1902 van zijn oversten de opdracht in het nieuwe Kapucijnenklooster te 's-Hertogenbosch te gaan wonen en daar, als lector, fundamentele dogmatiek en moraal te gaan geven. In 1906 wordt hij aangesteld als directeur van het grootseminarie en tevens lector in de dogmatiek.

Hij maakt zich bezorgd om de degelijke wetenschappelijke vorming van de studenten en schrijft daarom voor hen diverse leerschriften.

In die periode functioneert hij ook regelmatig als imprimator bij vele brochures en boeken van mede-Kapucijnen. De imprimator bewaart namens de bisschop de geloofsleer bij het drukken van geschriften over theologie, kerkelijk recht en devotieprentjes.

Hij stopt als docent, als hij in 1927 wordt benoemd tot provinciaal.

BESTUURLIJKE FUNCTIES

Tijdens het kapittel van 1912 wordt Stanislaus, op 33-jarige leeftijd, voor de eerste keer gekozen tot provinciaal, de overste van de Kapucijnen in Nederland. Een provinciaal wordt gekozen voor een periode van 3 jaar. Hij vervult deze functie totaal vijf termijnen: één termijn van 1912-1915 en nog eens twee keer twee termijnen van 1918-1924 en 1927-1933. In totaal is hij vijftien jaar overste van de Kapucijnen in Nederland, langer dan iemand anders.

Daarnaast heeft Stanislaus in de loop der jaren ook nog diverse andere kloosterfuncties: custos (plaatsvervanger van de provinciaal), secretaris van de provincie, definator (medebestuurder van de wereldwijde orde van Kapucijnen, die zetelt in Rome). Tot op hoge leeftijd bleef hij allerlei functies bekleden. In 1954 stopt hij daarmee.

In 1922 en 1931 bezoekt Stanislaus van Harderwijk als bestuurslid en provinciaal van de Nederlandse provincie van de Kapucijnen de missiegebieden van de Nederlandse Kapucijnen op Borneo en Sumatra. Hij gaat per schip, een reis van een maand. In 1931 zit hij, samen met veel Rooms-Katholieke geestelijken, op het S.S.

“Prins der Nederlanden”, dat op 25 maart in Belawan aankomt.

Als bestuurder (provinciaal of custos) is Stanislaus aanwezig op de Generale Kapittels van alle Kapucijnen in Rome van 1914, 1920, 1926 en 1932.

BINDING MET DE MAATSCHAPPIJ

Zijn zorg en belangstelling bleef niet alleen beperkt tot zijn eigen medebroeders, maar vanaf 1902 tot aan zijn dood was hij ook biechtvader van de Kapucijnenkloosterkerk te 's-Hertogenbosch. Deze kerk, aan de Van der Does de Willeboissingel (voorheen: Kloostersingel), stond bekend als een echte biechtkerk; er stonden maar liefst zes biechtstoelen. De Bosschenaren gaan liever bij de Kapucijnen te biecht dan bij de parochiegeestelijken, omdat zij wereldser en meer vergevingsgezind zijn.

Stanislaus staat er bekend als de meest onvermoeibare en meest gezochte biechtvader en raadsman van de hele stad en omgeving, zowel voor priesters als leken.

Samen met alle Bosschenaren loopt Stanislaus regelmatig mee in de processies, die in 's-Hertogenbosch worden gehouden ter ere van Maria.

Zijn werk wordt ook buiten de orde zeer gewaardeerd. Op 16 november 1952 wordt Stanislaus voor zijn verdiensten door koningin Juliana benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Op 2 oktober 1954 viert Stanislaus zijn diamanten kloosterfeest in het Kapucijnenklooster van Den Bosch.

OVERLIJDEN

Helaas wordt zijn gezichtsvermogen steeds zwakker en in mei 1958 ondergaat hij een zware maagoperatie. Na enkele maanden keert hij terug in het klooster, maar verblijft sinds die tijd op de ziekenzaal.

Op 17 oktober 1959 sterft Stanislaus van Harderwijk in het bijzijn van vele medebroeders. Hij wordt op 20 oktober begraven op het kloosterkerkhof in 's-Hertogenbosch.

BRONNEN:

www.bossche-encyclopedie.nl

Archief Parochie H. Catharina, Harderwijk

www.lucepedia.nl

Sumatra Post, 20 maart 1931

Kroniek van 's-Hertogenbosch

De molens rondom de stad

In het artikel 'De beken rond Harderwijk' in het laatste Vittepraetje van 2017 worden door de auteur opmerkingen gemaakt over twee molens: een molen in de stadswei en een molen aan de Stationslaan.

DE MOLEN IN DE STADSWEI

De auteur vraagt zich af wat voor molen er in de stadswei heeft gestaan ter plaatse van de huidige villa 'Weiburg'. Het antwoord kan kort zijn, het was een unieke windpapiermolen. Dat is bijzonder, want bijna altijd zijn papiermolens watermolens. Op 23-6-1764 kreeg Jacques de Leuze de Lancizoll toestemming om op de achterste weide, een 'vrijpapiermolen' te bouwen. Deze windmolen kwam in 1766 gereed en kreeg de naam 'Maria Magdalena'. De molen liep grote schade op bij de brand op 18-8-1770. De droogschuur, pakkamer, persen, het stenen werkhuis en verder gereedschap gingen verloren. De 13 woningen en de 17 knechten bleven gespaard. In 1777 werd het geheel geveild waarbij als locatie werd geschreven "gelegen op de achterste wei, schietende tegen de Middenwal". In 1795 werd de molen omgebouwd tot oliemolen en kreeg de naam 'Hester Maria'. Uiteindelijk werd het geheel in 1804 afgebroken en in de tweede helft van de 19e eeuw is daar de villa Weiburg gebouwd.

DE MOLEN AAN DE STATIONS LAAN

De oude Stadswelden (Voorste Wei) met links de langs de Stationslaan staande molen (de bomenrij markeert de Weibeek)

In het artikel staat een ansichtkaart van de Voorste Wei. De auteur schrijft daarbij dat links nog de korenmolen aan de Stationslaan is te zien. Het was echter geen koren- maar een eekmolen. Een eekmolen maalt eiken boomschors ten behoeve van het looien voor de leerindustrie.

SMEEMOLEN

De Abel- of Smeemolen¹ aan de Sypel stond aan de westzijde van de huidige Stationslaan ter hoogte van de Minderbroederslaan, ongeveer op de plaats waar later het Protestants Militair Tehuis zou worden gebouwd². In de vijftiende eeuw heette die plek de zuidoosthoek van de Calverweide. Op deze bijna vierkante 'weide' stonden de ramen voor de lakenindustrie³, waarop de vervaardigde lakense stoffen gedroogd, gespannen en geschoren werden. In 1482 zorgde Wolter Wolfs uit Campen voor een nieuwe (molen)steen voor deze molen. De molenaar Jan Smyt beloofde in 1504 aan de gildemeesters van het schoenmakersgilde, dat hij drie jaar lang eek voor hen zou malen. Uit eek werd looizuur gehaald, waarmee huiden tot leer werden gelooit. Vandaar dat de molen -bijvoorbeeld in 1533- ook wel de Schoenmakersmolen werd genoemd. In 1588 droegen Geerlof Kyst en zijn vrouw 1/18 deel van de 'nieuwe eekmolen aan de Sypel' op aan Gerrit Jan Sas en zijn vrouw Stijne. En in 1594 kreeg Wichman Traesten bij zijn huwelijk de helft van de 'eekmolen bij de Raam'. Deze 'molen buiten de Smeepoort' werd in 1886 gesloopt.

In de Recognitieboeken vond ik de volgende gegevens over de molen aan de Stationslaan: '1603 mei 21. fol 194: Noy Casijns bekend zijn kind bij Jannetje Pelen 1/18 van de eekmolen op Potscampje en de helft van de gereede goederen, m.g.v. Peel Goerts die heeft aangenomen het kind tot zijn mondige dagen op te brengen.' '1725 jan. 27. fol.204: Decemer Apeldorn en Grietje Vrydags egtelieden, Andries Apeldorn en Aeltje Apeldorn, Burgemeester Andreas Apeldorn en Jan Karssen als momberen van de onmondige kinderen van Jan Apeldorn transporter en een halve vracht aan de eekmolen buiten de Smeepoort aan Berent Jansen Streuck en Neeltje Wouters echtelieden voor fl. 129.10.-'

¹ In de Herderewich Kroniek 1987 staat een artikel van de heer E.J. Feenstra over windmolens.
² Later de Bibliotheek, nu het kerkgebouw van Sefanja.
³ Op de kaart van Jacob van Deventer (1560) kun je die ramen zien staan.

Wonen en werken rond Kasteel De Essenburgh

Aan het begin van de 20^e eeuw is De Essenburgh, met de boerderijen en landerijen, eigendom van de familie Sandbergh. In de goede dagen, toen alles voorspoedig ging, kon je zeggen dat het kasteel een gezond bedrijf was. De familie bezat vele hectaren land en boerderijen. Die werden verpacht aan boeren in Hierden en Hulshorst.

Werknemers bij de familie Sandbergh rond 1920. Staande van links naar rechts: Evert van den Brink, Abraham van den Nagel, Jannes van den Hoorn en Bartus van den Hoorn. Zittend van links naar rechts: Beert Hop, Dries Kruithof, Lammert Vis, een onbekende en Wouter Olthuis. Liggend: Evert Weber

Met de dienstwoningen meegeteld bezat de familie Sandbergh, buiten het kasteel, ongeveer 20 panden. Door hun toedoen ontstond er een stevige uitbreiding van het dorp Hierden. Ook in vroegere jaren was dat al het geval. In 1795 telde Hierden 68 huizen, bij de volkstelling van 1828 waren dat er 87.

Op De Essenburgh werkten veel Hierdenaren. Dit artikel bevat wetenswaardigheden over een aantal van die dorpelingen en enkele oude boerderijen.

BEERT HOP

Als in 1928 het kasteel en de landerijen verkocht worden, is Beert Hop 'opzichter van Kasteel de Essenburgh'. Hij heeft als taak de verkopen te begeleiden en af te handelen. Beert had als opzichter ook een aanstelling als onbezoldigd veldwachter. In 1923 mocht hij een Koninklijke onderscheiding ontvangen, n.l. de eremedaille, verbonden aan de Orde van Oranje-Nassau, in zilver. *(zie foto op achterzijde)*

MARTINUS JOHANNES KERSEN

In die tijd was Martinus Johannes Kersen de rentmeester. Hij was de zoon van Herbertus Johannes Kersen, de eerste rentmeester, die heel lang bij de familie Sandbergh gewerkt heeft, van 1841 tot 1906.

ABRAHAM VAN DEN NAGEL(1869-1952)

Abraham van den Nagel was schut (jachtopzie-ner, boswachter) van de familie Sandbergh. Hij was verantwoordelijk voor het beheer van het landgoed.

Hij was de jongste zoon van Abraham van den Nagel (1815-1868), die tot zijn overlijden ook in dienst van de familie Sandberg was. Hij kwam circa 8 maanden voor de geboorte van Abraham jr. door een jachtongeluk op het terrein van De Essenburgh om het leven.

SOPHIA DE BEL

Een bijzondere werkneemster uit de periode van de familie Sandbergh, was mevrouw Sophia Wilhelmina de Bel (zie foto). Zij was kamenierster van beroep en van 30 juli 1913 tot 3 juni 1922

werkzaam als gezelschapsdame van de weduwe van Jonkheer Cornelis Johannes Sandbergh.

Er werkten ook nog drie dienstboden in het 19 vertrekken tellende huis.

FAMILIE ARDELERHOF

De familie Ardelerhof kwam in 1791 naar Hierden. Het gezin bestond uit Hendrik Jansen Ardelerhof, zijn vrouw Elizabeth Bleumink, drie van haar zussen en een broer. Vóór Elizabeth naar Hierden kwam ging ze eerst naar Maassluis; ze ging mee met het gezin van de daar beroepen predikant, ds. Evert Moll. Daar in Maassluis trouwden Elizabeth en Hendrik Jansen Ardelerhof voor de kerk, op 2 mei 1790. Ze waren op 14 april 1790 in Nijbroek al in ondertrouw gegaan. In 1791 vestigden zij zich in Hierden. Hier werd Elizabeth als lid van de kerk ingeschreven op 25 november 1791. Haar broer Jan Bleumink is dan huisknecht op De Essenburgh.

Het echtpaar Hendrik Ardelerhof (1750-1802) en Elisabeth Bleumink (1756-1843) kreeg twee kinderen: zoon Jan, 1794-1882, en dochter Jannetje, die in 1797 werd geboren. Jannetje Ardelerhof trouwde 15 februari 1822 met de landbouwer Evert Hendriksen Hop, afkomstig uit Ermelo. Zij gingen in Hierden wonen, waar Jannetje al in april 1823 is overleden.

De hierna genoemde negen kleinkinderen Ardelerhof zijn allen kinderen van zoon Jan die in 1823 trouwde met Gijsbertjen Brandsen (1800-

1891). Alle kleinkinderen die trouwden vonden hun man of vrouw in Hierden. Hieronder staan de kleinkinderen vermeld:

Hendrik * 15-05-1824 † 25-05-1909

Ongehuwd

Grietje * 27-03-1826 † 01-01-1869

x 13-02-1856 Jan Beelen

Elisabeth * 29-10-1828 † 27-02-1910

x 12-02-1862 Hendrik Zeeboer

Bartje * 26-01-1831 † 06-11-1918

x 13-04-1870 Jan Hop

Jannetje * 04-09-1832 † 01-11-1890

x 04-03-1868 Jan Smienk

Brand * 02-02-1835 † 08-08-1873

x 04-03-1868 Willempje Smienk

Gerrit * 01-06-1837 † 20-11-1921

x (1) 12-06-1878 Jannetje Woutersen

x (2) 02-01-1884 Petertje Wouters

Petertje * 12-10-1839 † 11-02-1922

x 11-02-1863 Klaas Smienk

Johanna * 27-01-1842 † 07-12-1918

Ongehuwd

Na het overlijden van Brand emigreert zijn weduwe Willempje Smienk naar Amerika.

De jongste dochter Johanna en de oudste zoon Hendrik blijven ongetrouwd. Hendrik is jarenlang ouderling in Hierden. Een plaquette onder het orgel van de dorpskerk daar herinnert aan zijn gift voor het orgel.

Gerrit trouwt met Jannetje Woutersen en na haar

Dit is de steen die onder het orgel van Hierden hangt. Jhr. C.J. Sandberg, ouderling H. Ardelerhof en J.M. Van Voorst van Beest worden hier in het bijzonder bedankt voor het geven van het orgel. Dit was in 1903, de tijd waarin Ds. Bax hier predikant was.

overlijden met Petertje Wouters. In het eerste huwelijk zijn geen kinderen geboren. Uit het

tweede huwelijk overlijden twee zoontjes en een dochtertje, nog geen jaar oud. De jongste dochter overlijdt als zij 22 jaar is, één dag voor haar moeder, aan de Spaanse griep. De oudste dochter Aaltje, geboren in 1887, trouwt met Rende Hop. Met haar overlijden in 1970, sterft de naam Ardelerhof in Hierden uit. Maar mogelijk leven er in Amerika nog nakomelingen (van Brand en Willempje Smienk) met de naam Ardelerhof.

UITSPANNING 'DE OTTER'

Boerderij 'De Otter' diende in het begin van de 20^e eeuw als herberg en was zelfs op zondag open.

Jan van de Waterweg en zijn vrouw Jentje van den Berg met hun dochters Teunisje en Aaltje, bij de uitspanning 'De Otter'

BOERDERIJ 'DE RAKHORST'

De oude boerderij 'De Rakhorst' (nummer 68) werd bewoond door de familie Ardelerhof, afkomstig uit Nijbroek bij Terwolde. Zoals hierboven vermeld, werd in 1841 Herbertus Johannes Kersen aangesteld als rentmeester, in 1906 opgevolgd door zijn zoon Martinus Johan. Vóór 1841 heeft de heer Jan Ardelerhof (1794-1882) als opzichter op De Essenburgh dienst gedaan.

'De Rakhorst' werd daardoor het rentmeestershuis.

In 1883 is er een nieuw rentmeestershuis gebouwd. 'De Rakhorst' is dan al afgebroken. In 1974 is er een bodemkundig onderzoek geweest,

Boerderij "De Rakhorst"

uitgevoerd door onze leden, wijlen de heren E.J. Feenstra en H.W. Schiffmacher. Hierbij werden de fundamenteën van 'De Rakhorst' blootgelegd.

WIJTGRAAF

Was er nog een functie op De Essenburgh: de Weidegraaf? We kennen al de dijkgraaf, de zandgraaf en de gravenmheen, en de weidemeester die bekend is uit de Stadsweiden. We hebben hem nog niet gevonden, al is er wel een straat die de Wijtgraaf heet.

NORBERTIJNEN

In 1951 krijgt De Essenburgh een nieuwe eigenaar, namelijk de kloostergemeenschap der Norbertijnen.

Van alles wat ver-EEUW-igd (74)

Werd er in Europa, en met name Duitsland al vanaf 2012 vooruitgekeken naar 2017, 500 jaar **Reformatie** onder de noemer Refo 500, in 1917 was dat heel anders. Slechts het verschijnen van enkele boekjes wordt rond 31 oktober onder de aandacht gebracht. Nu is 400 jaar natuurlijk ook een andere herdenking dan 500 jaar. En Europa zuchtte toen onder de oorlog en Duitsland was nog niet opgedeeld. Het is wel begrijpelijk dat het oostelijk deel van ons buurland, na alle narigheid van de laatste eeuw, nu probeert flink profijt te hebben van de geschiedenis.

Eind 1917 wordt het leven er niet gemakkelijker op. De overheid doet moeite geruchten te ontzenuwen dat in het te koop zijnde vet paardenvet gemengd zou zijn. Er is echt alleen sprake van rund- en kalfsvet, zo is te lezen. Minister Posthuma heeft haast om een **distributiewet voor kolen**

geregeld te krijgen, waarbij het volgen van de regels door de omstandigheden even niet zo belangrijk is. Er is een nieuwe Grondwet in werking getreden. Op 12 december

gaat, ook in Harderwijk, de vlag uit en wordt de wet geproclameerd.

— Hedenmiddag is alom in den lande de nieuwe Grondwet afgekondigd. Hier ter stede is het geschied te 12 uur vanaf de pui van het Gemeentehuis. De driekleur was uitgestoken.

Een groot aanbod is er van aparte zaken, zoals Julianalampjes. Firma Wed. H. Karssen van De Groote Bazar op de Markt adverteert met versiering en cadeautjes voor de kerstdagen. Zij maakt de klanten er wel op attent dat de winkel met de feestdagen en zondags gesloten is. Aan de levering van "gewone zaken" die dagelijks nodig zijn, zoals levensmiddelen, ontbreekt nog wel eens wat.

Maximum-prijzen.
Hoe genoeglijk rolt het leven
Van den consument thans heen,
Sinds het Landbouw-Ministerie
Voor hem zorgt als anders geen
Alles wat hij heeft van noode
Trekt zich de Minister aan,
Ellenlange lijsten ziet men
Daarvan in de kranten staan,
Eet- en drinkwaar, zeep en soda
Alles heeft een vasten prijs,
't Is een wonder, hoe de man er
Zelf ten slotte wordt uit wijs.
Hoe een huisvrouw 't klaar moet
[spelen]
In dit cijfer-labyrinth,
Is m' een raadsel. Stellig wordt ze
Dol reeds voor ze nog begint,
Heeft ze eind'lijk na veel moeite
Zich de prijzen uitgezocht,
Dan komt eerst de groote kwestie:
Waar wordt al dat goed verkocht?
Bij den kruidenier of groenboer,
Waar ze anders altijd gaat,
Krijgt ze niets, als zij niet meer dan
Den regeeringsprijs betaalt.
Laat ze toch haar rechten gelden
En ze wijst hen op hun plicht
Dan verandert plots hun houding
En met 't vriendelijkst gezicht
Heet het: „O, regeerings-soorten?
Was het dat, dat u hier zocht?
't Spijt me wel maar sedert dagen
Zijn die bij ons uitverkocht."
Juist de soort, die op de lijst staat
Heeft toevallig er niet een. . .
Hoe genoeglijk rolt het leven
Van den consument toch heen.

Het schaarse aanbod van artikelen tegen regeringsprijs is vrijwel meteen op. Alleen de duurdere artikelen zijn soms nog wel voorhanden, wat de nodige irritatie geeft. Soms is er niets aangekomen of gaat de levering aan het interneringskamp voor. Er zal geen melkbrood meer gebakken worden, alleen regeringswit en -bruin, in één model. Het vloerbrood dat meest gangbaar is op het platteland vraagt in verhouding meer meel. De moeite en het ongemak voor de gewone man komt tot uitdrukking in een gedicht.

Wat al in geen tijden is voorgekomen is nu wel gebeurd. Een gezin met 3 kinderen is, buiten hun schuld, met inboedel en drie stuks vee **uit hun huis gezet**. De eigenaar had het huis voor eigen bewoning nodig, waarbij er geen oplossing voor het gezin werd gevonden. De inboedel heeft anderhalve dag buiten gestaan. De vrouw en een kind zijn eerst opgevangen in het Passantenhuis (voor Belgen), terwijl de man en de twee zoons in het hooi bij de fam. H. Klaassen onderdak vonden. Jan Vierhout huurt van de gemeente een oud huisje (achter het Soephuis) dat tijdelijk leeg staat. De gemeente geeft toestemming dat hij het om niet aan de getroffen familie ter beschikking stelt. De gemeente zal voortaan eerder een oplossing zoeken in dergelijke gevallen.

In de visserij wordt al enige tijd flinke schade geleden door **grote aantal kwallen**. Hierdoor wordt de bot op de vlucht gejaagd. Het gewicht van de plaaggeesten varieert van 1 – 10 kg. Van 1 op 2 december is er weer een hevige storm. Een schip dat al eerder averij had opgelopen en net weer met bestemming Spakenburg

was vertrokken, komt opnieuw in de problemen. Het strandt aan de oostkant van de haven. Enkele vissers onder leiding van de havenmeester P.W. Olofsen proberen het vlot te trekken. Er moeten nog meerdere pogingen gedaan worden, voor de operatie bij een gunstige waterstand resultaat heeft.

Door de **stagnerende aanvoer van garnalen** zijn de gebr. Den Herder genoodzaakt de vismeelfabriek tijdelijk te sluiten en het personeel te ontslaan. Het productieproces kost ook veel energie, waardoor het meel zo duur wordt dat niemand het zal willen kopen. Gelukkig is midden december het tij weer gekeerd, omdat er dan een grote aanvoer van mosselen op gang komt. Deze worden met de garnalen en kleine visjes gemengd, en met succes. In de gemeenteraad wordt een grondtransactie met de firma Den Herder besproken. Den Herder bezit twee stukjes grond, waar tussenin het Vogelpad loopt. Het zuidwestelijke gedeelte van dit pad wordt nu aan de publieke dienst onttrokken en aan Den Herder verkocht.

De gemeente benoemt de heer H. Bos als tijdelijk **waagmeester**.

—* Ds. P. Warmenhoven, vroeger al hier, deelt mede, dat het bericht in verschillende bladen opgenomen, dat de predikant W. te Serooskerke, wegens belediging van een soldaat, veroordeeld is tot 7 dagen hechtenis subs f 7 boete niet hem geldt, daar *hij* noch dit feit, noch dit, noch enig ander rechterlijk vonnis te zijnen laste heeft.

De heer C.W. Versloot van het Levensmiddelenbureau krijgt een aanstelling bij de gemeentesecretarie. (Hij zal hier lang werkzaam blijven en vooral na 1945 zitting nemen in de besturen van tal van kerkelijke en maatschappelijke organisaties. Hij

was ouderling in de Gereformeerde kerk en raadslid voor de A.R.P. tot 1966.)

Ds. P. Warmenhoven, ooit predikant in Harderwijk, laat door een advertentie weten dat een bericht over de predikant P.W. niet over hem gaat. Hij is niet met Justitie in aanraking geweest.

HARDERWIJK.
Geboren. André Maurice Ghislain, zoon van Georges Eugène Joseph Massart en Marie Louise Ghislaine Votquenne. — Louise Marie Elisabeth, dochter van Henri Barthélemy Etienne van Lierde en Henriette Barbe De Reus. — Teuntje, dochter van Gerrit Schuurkamp en Teuntje Hop. — Hentje, dochter van Lubbert van den Brink en Grietje Verhoef. — Amelie Micheline, dochter van Jean Joseph Prévers en Jeanne Julienne Vermeire. — Maria Philomena, dochter van Hieter Christiaan Louwette en Liza Romantie Rosalia Gijssel. — Teunisje, dochter van Aalt Boonen en Teunisje Besselsen.
Ondertrouwd. Willem Petersen en Aaltje Jacobsen. — Elias van Bentum en Maartje Smink.
Getrouwd. Coenraad Holstege en Hendrika Theodora Klaassen. — Nikus Mons en Hendrikje Hop. — Eugène Paul Henri René Leduc en Clothilda Catharina van Hooftstadt. — Gerhardus Overweg en Maria Vierhouten.
Overleden. Maria Louw, 86 jaar, weduwe van Jan Haverkamp. — Gerritje van 't Goor, 92 jaar, weduwe van Jacob van Wenum. — Willem Ferdinand van den Oudendijk Pieterse, 60 jaar. — Wiepke Sietze van der Schaaf, 2 jaar 10 maanden. — Henders Spies, 62 jaar, echtgenoot van Hendrik Kraijenhof.

De Gereformeerde Kerk heeft in 1915 een lening uitgeschreven. Enkele schuldbekentenissen zijn nu uitgeloot en betaalbaar gesteld bij de penningmeester H. Dirksen Mzn. In de Wolluweverstraat.

Aan de moord op **Woutje van de Velde** eerder in het jaar wordt nog weer aandacht geschonken. Na eerdere oplegging van een tuchthuisstraf van 15 jaar is er nader onderzoek gedaan door enkele Belgische deskundigen, waarbij is geconstateerd dat er sprake geweest is van een vlaag van hysterie. Het delict is gepleegd in een toestand van geestelijke stoornis, waardoor de dader vrijgesproken wordt van moord. Wel

moet hij een jaar naar een krankzinnigengesticht.

De heer en mevrouw Mekenkamp-ter Avest, de “ouders” van het **Protestants Militair Tehuis**, worden verblijd met de geboorte van een zoon Willem. In Nunspeet wordt de **Burgerlijke Stand** gesplitst geplaatst, voor de dorpsbewoners en de Belgische bewoners van het Vluchtoord apart. In Harderwijk staan stedelingen en Belgen door elkaar. Wat wel steeds opvalt, is het verschil in (voor)namen, zoals ook uit de Burgerlijke Stand in de krant van 27 oktober 1917 blijkt. En tot besluit een advertentie van Boekhandel Wuestman, waar een bijzonder boekwerkje te koop is voor de hoogste bieder. Wie zou het gekocht hebben?

Mr. Joh. Schrassert,
Geschied. van Harderwijk,
uitg. 1782, perkam. band, mooi exempl.,
te koop voor meestbiedende.
Br. lett. G. W., Boekhandel WUESTMAN, Harderwijk. 10

Visserijberichten 1895 (25)

16-2-1895

Rechtszaken. Twee schippersknechten te Harderwijk, Geerlof J. en Peter K. hebben van enige aan anderen toebehorende visnetten lood weggenomen. Zij verkochten dat aan de koopman Ezechiël de Lange, die het weer verkocht aan zijn collega Hertz en van deze weer aan andere vissers. Eis tegen J. en K. een geldboete van F. 5.--, subs. 10 dagen hechtenis.

2-3-1895

Door verhindering te koop aangeboden een goed onderhouden tjalk, groot 54 ton met flinke inventaris en een beste boot. Te bevragen bij schipper E. Luitingh, Hoek Donkerstraat.

20-3-1895

B en W stellen in de gemeenteraadsvergadering voor om de Molenwal binnenkort in het openbaar te verpachten. De gebruiker Jan Foppen is niet genegen de pacht voort te zetten. Het plan wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd. B. en W. stellen verder voor om ingenomenheid te betuigen met het door de Staatscommissie goedgekeurde plan tot afsluiting en drooglegging der Zuiderzee. Met nadruk wordt gewezen op de in dit ontwerp opgenomen schadeloosstelling van de Zuiderzeevissers.

8-6-1895

De plannen voor afsluiting van de Zuiderzee blijven komen, nu van de hand van G. Prins Thzn. Deze heeft aan de Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid een algemeen ontwerp tot droogmaking van een groot deel der Zuiderzee aangeboden, waarin - in tegenstelling tot andere plannen- rekening is gehouden met het IJsselwater.

6-7-1895

De gemeente verleent op zijn verzoek eervol ontslag aan havenmeester H. Foppen.

13-7-1895

Bij hevige storm is hedenmorgen te zes uur een schip, met schipper Dirk Hoogeveen, komende van Hoorn, dat steenkolen gelost had voor de gasfabriek, bij de koepel in de wellen stukgeslagen tegen de stenen wal. De opvarenden wisten zich gelukkig te redden. Het schip was niet verzekerd.

13-7-1895

Hedenmiddag 12 uur praaide¹⁾ om hulp schipper A. Brants van Zwartsluis, daar zijn schip in zinkende toestand verkeerde. Dadelijk waren de volgende personen bereid hulp te verlenen: K. Karssen, P. Engelageer, G. Foppen, D. Visch, B. Schipper, F.de Lange, J. Janssen, A. Klaassen, J. Jansen en E. Karssen, aan wier vereende pogingen het mocht gelukken hem in onze haven te brengen.

20-8-1895

In de gemeenteraad wordt gesteld, dat de stenen beer bij het Rietgat behoefte heeft aan herstel van de fundering. Het plan van de architect is om een deel van de gracht te dempen waardoor het onderhoud geringer zal zijn, het pontje naar het badhuis kan vervallen en er ook nog enige grond kan worden aangeworven.

24-10-1895

Bij de gemeenteraad is ingekomen een adres van J.G. Luitingh, waarin hij zich beklagt over de in 1894 geleden schade ten gevolge van versperring van de haven. De visser D. Cornelissen heeft een zalm gevangen met een gewicht van 10 kg. Dit buitenkansje bracht hem fl. 15.-- op.

¹⁾ Betekenis: aanklappen, om hulp vragen, meestal als scheepsterm

Nieuws van de bibliotheek

Het boek van Wim Buitenhuis, *Geschiedenis van de Harderwijkse gasfabriek 1857-1957*, is opgenomen in de bibliotheek.

Wilt u weten van wie u afstamt dan zijn er nu genealogieën van een aantal families te verkrijgen.

De werkgroep Genealogie heeft er een aantal gemaakt en op de site van Herderewich is te zien om welke families het gaat. Te bestellen via de bibliotheek bibliotheek@herderewich.nl.

Van ons lid Piet Stellingwerf heeft de bibliotheek een schenking gekregen van de serie *Gelre*, bijdragen en mededelingen vanaf 1890 t/m 2010 (ongeveer 120 titels). Tevens een groot aantal boeken die Harderwijk behandelen. Deze boeken zijn in het Historisch Kenniscentrum Harderwijk geplaatst. Ook uit een nalatenschap is een aantal boeken verkregen.

Leen Karssen
Bibliotheek Herderewich.

Rectificatie

Nevenstaande foto werd in het vorige Vittepraetje afgedrukt in de collage van foto's over het verdwenen bastion. De maker van deze foto is Jan. E. Mons. Dat hadden wij verkeerd vermeld. Onze excuses daarvoor.

Erfgoed Gelderland

In de zomer van 2018 organiseert Erfgoed Gelderland een nieuw erfgoedfestival: Gelderland Grensland. Daarbij wordt als thema gekozen 'Grenzen en de betekenis daarvan voor de geschiedenis van Gelderland'. Gelderland Grensland laat het publiek op een laagdrempelige manier kennismaken met Gelderse grensverhalen via theater, pop-up tentoonstellingen, wandel- en fietsroutes, lezingen en nog veel meer!

Onze provincie kent vanouds veel binnen- en buitengrenzen: denk aan de grenzen van kwartieren en landgoederen, aan de rivieren die lastige barrières vormden, maar ook aan taalgrenzen of aan de grens tussen protestantse en katholieke gebieden. Voor meer info: <http://erfgoedgelderland.nl/wat-doen-we/erfgoedfestival-gelderland-grensland/>

Activiteiten in het kader van 100 jaar Zuiderzeewet (14 juni 2018) en Gelderland Grensland:

Museum Nijkerk:

De expositie '100 jaar na de wet op de Zuiderzee', ontwikkeling van de Arkemheenpolder; met een speciale lezing of iets dergelijks op die dag(en).
Maaldag(en) Arkemheen: Stoomgemaal in de Arkemheenpolder.

Harderwijk:

- Expositie visserij, (waar een einde aan kwam), in de Vischafslag met een veiling.
- Vertoning film Zuiderzee op de zolder van de Vischafslag/Veluvia?
- 'Polder'-lunch Veluvia met toelichting over de Haven, het belang van o.a. de smederij.
- Eibert den Herder-stadswandeling, (vismeelfabriek, vissershuisje, Vischpoort met mogelijk expositie over Eibert den Herder).
- Rondvaart naar o.a. het gemaal Lovink.

Dankzij deze sponsors is het mogelijk een mooi blad uit te geven:

Word voor minimaal € 50,00 sponsor van ons Vittepraetje. Wij vermelden u op de website (met link) en in ons blad. Mailen kan ook: info@herderewich.nl

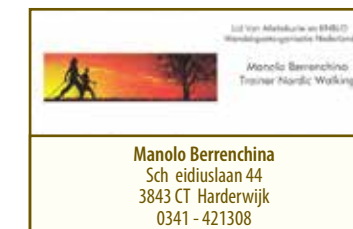
Ja ik steun de uitgave van het Vittepraetje

naam

telefoon e-mail

en ik maak mijn bijdrage à € binnenkort over op rekeningnummer IBAN: NL93 INGB 0003 0361 92 t.n.v. Herderewich

datum handtekening

27 Februari 1923.

Wij Wilhelmina, bij de
gratie Gods, Koningin der
Nederlanden, Prinses van
Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

No. 42

Op de voordracht van Euren Minister van Binnenlandse
Zaken en Landbouw van 25 Februari 1923, No. 29,
Kabinet;

Hellén voorgedragen en versleut:

de verlening de Grootmedaille, verbonden aan de Orde van Oranje-
Nassau, in zilver aan

Beert Hop,
in dienst van de familie Jhr. Landberg van
Esterburg de Veste.

Eure voornoemde Minister is belast met de uitvoering van het besluit,
waaraan afschrift zal worden gezonden aan den Kanselier der Neder-
landische Orden.

A. Gravenhage den 27 Februari 1923.

(Get.) WILHELMINA.

Attestiert met dezelfde origineel,

De Directeur van het Kabinet der Koningin,

(Get.) G. L. van der V.

Voor eensdeelsd afschrift,

De Kanselier der Nederlandische Orden,

De Minister van Binnenlandse
Zaken en Landbouw,

(Get.) Ch. Ruijs de Beerenbrouck.

Koninklijke onderscheiding van Beert Hop

Oudheidkundige Vereniging
Herderewich